

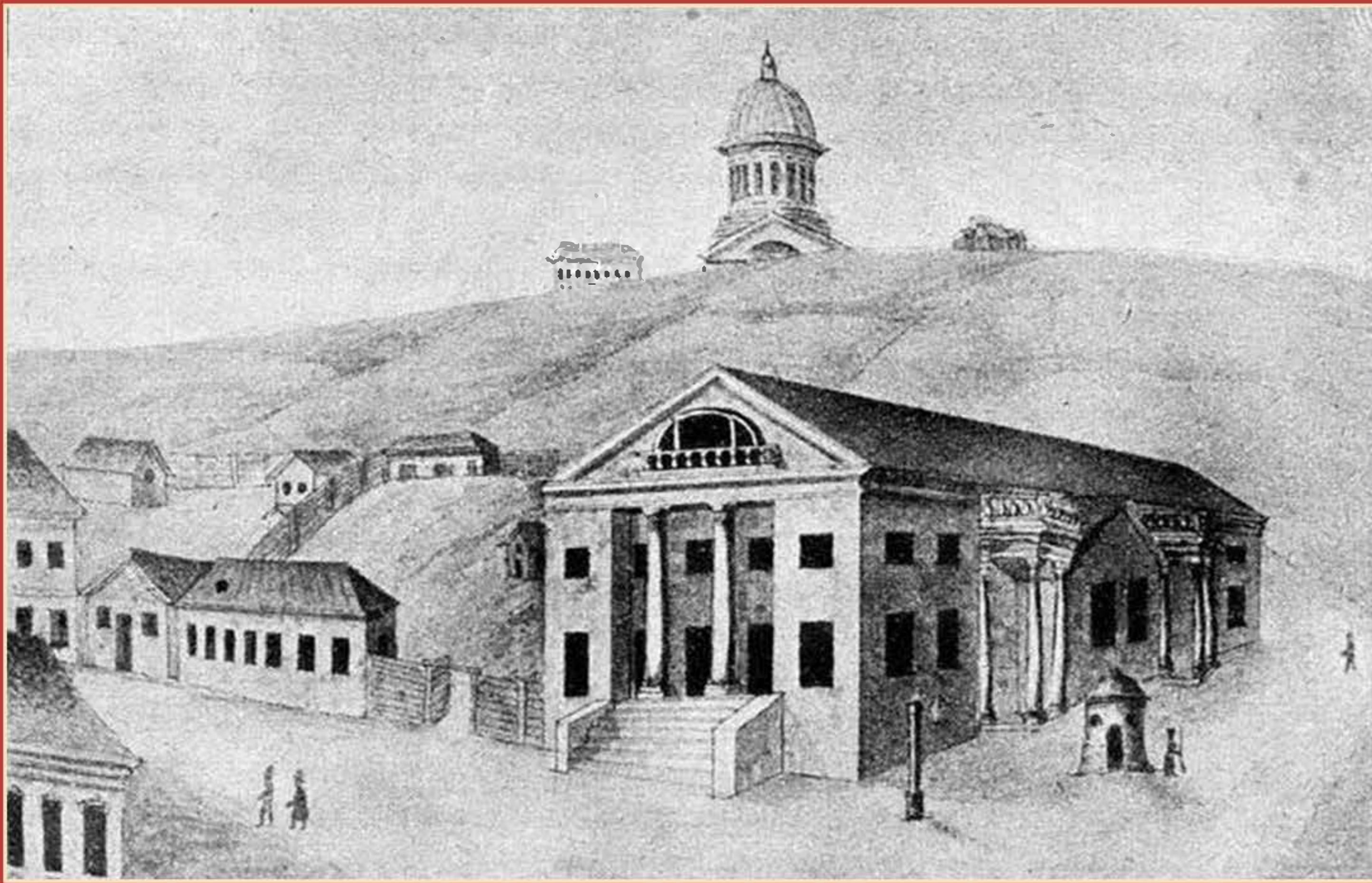
Міністерство культури та інформаційної політики України
Департамент культури ВО КМР (КМДА)
Музей історії Десятинної церкви

**Театральне життя Києва
другої половини ХІХ – початку ХХ ст.**

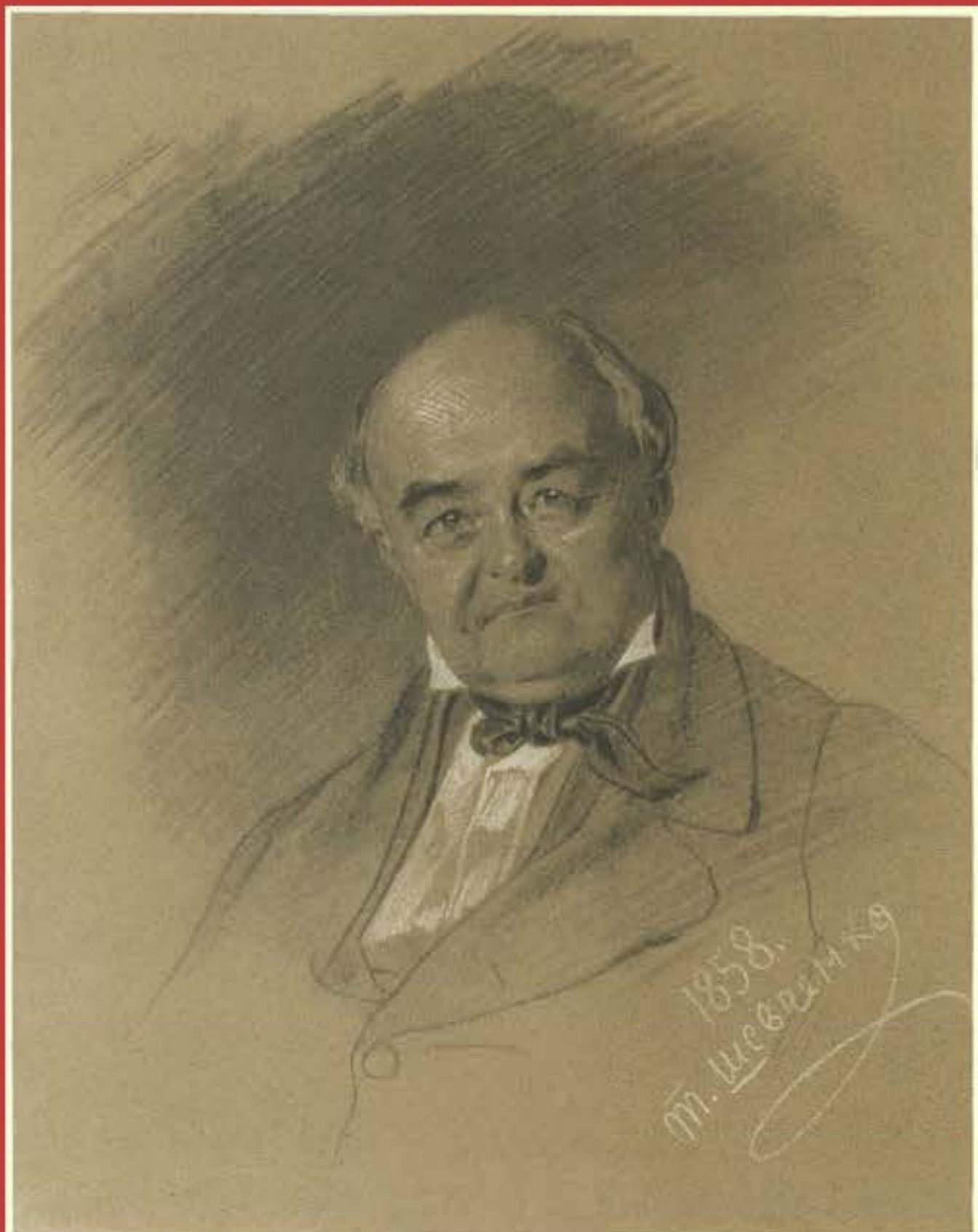

Київ кінця XIX – початку XX ст. був одним з найбільших міст Європи, і театр посідав важливе місце в його культурному та суспільно-політичному житті. Проте в тогочасному Києві не було постійної драматичної антрепризи, насамперед через брак приміщень, придатних для показу вистав. Окрім того, великою перешкодою для розвитку українського театру були два сумнозвісні укази: Валуєвський (1863), спрямований на серйозне обмеження функціонування в суспільстві української мови, і т. зв. Емський (1876), за яким заборонялися український театр, прилюдні читання творів українських письменників тощо.

Перший міський театр (1804–1807). Театральна площа (нині Європейська площа). Малюнок Миколи Закревського 1829 р.

З кінця XVIII ст. в Київ на гастролі приїжджали російські та європейські театральні трупи, які виступали під час проведення Контрактових ярмарків. Тоді з'явилася необхідність у спорудженні постійного театального приміщення. Перший київський Міський театр побудував А. І. Меленський у 1804–1807 роках на площі, що називалася Кінною (після побудови театру вона стала Театальною, сучасна назва – Європейська). У театрі було 32 ложі, 30 крісел, за ними – партер (де не сиділи, а дивилися вистави стоячи), амфітеатр і галерея, загалом – 740 місць.

М.С. Щепкін

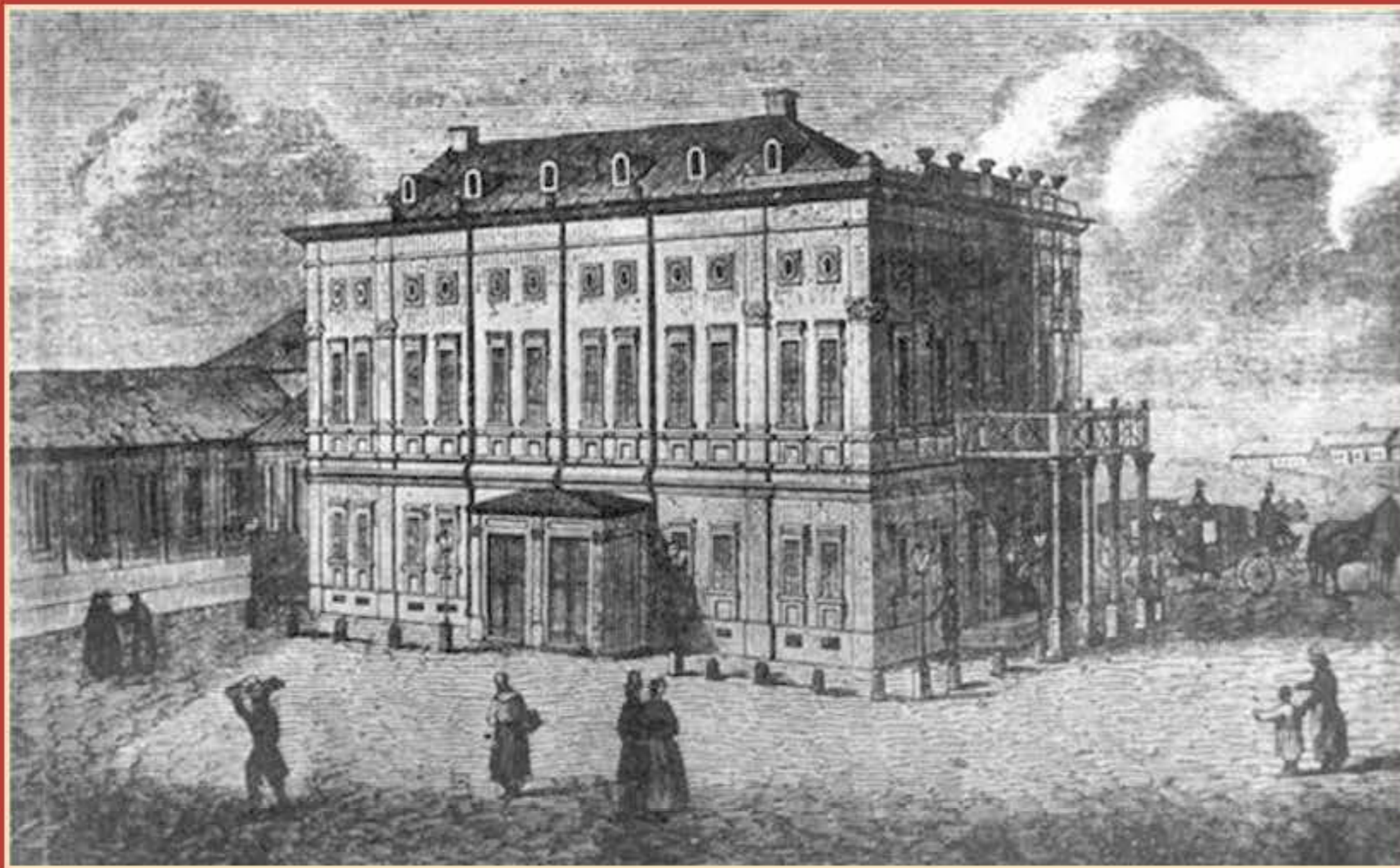

*Л. Ю. Млотковський
(1795 – 1855, Одеса).
Актор, режисер, антрепренер.*

І. П. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ

Перший театр мав універсальний характер, репертуар складався з драм, комедій, опер, водевілів, інтермедій, балету. Часто одні й ті самі актори виступали і як співаки й танцюристи, і як драматичні актори. Під час великих театральних сезонів 1821, 1829–1830, 1837–1838, 1840 і 1843 років на сцені театру виступали російсько-українські трупи М. Щепкіна, І. Штейна, Л. Млотковського. Вони ставили вистави за п'єсами І. Котляревського («Наталка-Полтавка», «Москаль-чарівник»), Г. Квітки-Основ'яненка («Сватання на Гончарівці», «Шельменко – волосний писар»), М. Гоголя («Ревізор», «Одруження»), О. Грибоєдова («Лихо з розуму»), Мольєра («Скупий»), Шекспіра («Гамлет», «Отелло») та ін.

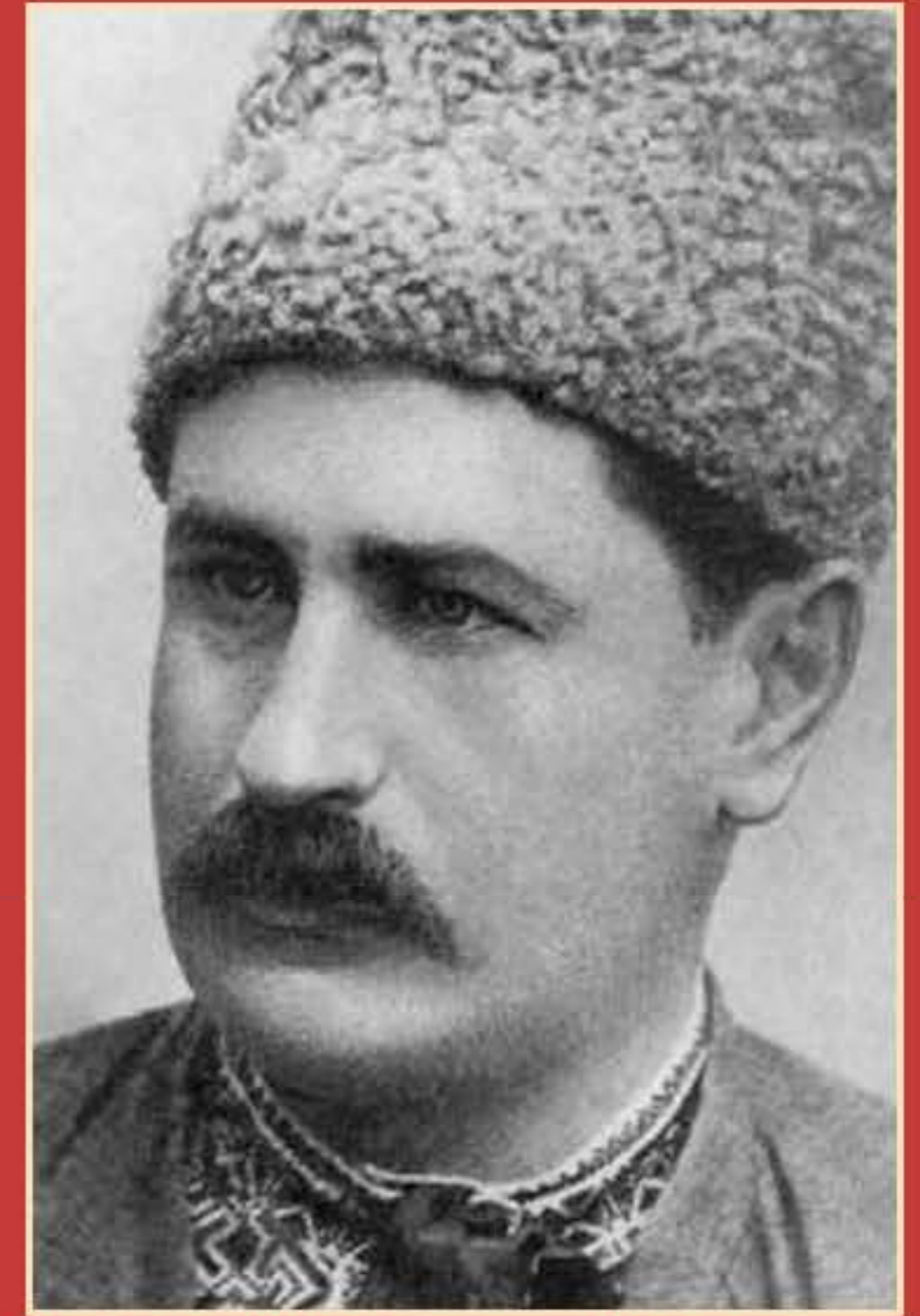
Будівля першого київського театру ніколи не ремонтувалася і з часом почала руйнуватися. Останній спектакль у ній відбувся 30 липня 1851 року, після чого було вирішено її знести. Протягом кількох наступних років вистави йшли в орендованих приміщеннях – то в концертно-театральній залі Контрактового будинку на Подолі, то в залі Університету Святого Володимира, то в приміщенні колишньої етапної в'язниці на Подолі, то в приватних будинках – у маєтку генеральші Брінкен на Хрещатику, у будинку спадкоємців генерала Білогородського на Липках. За рік до закриття першого театру Микола I затвердив проект будівництва нового театру за проектом архітектора І. Штрома на розі вулиць Кадетської та Володимирської. Цей театр на 849 місць було відкрито 2 жовтня 1856 року. Його сучасники вважали окрасою міста. У 1896 році міський театр згорів, і на його місці в 1899–1901 роках було побудовано оперний театр, який існує і досі як Національна опера України.

Марко Лукич Кропивницький (1840–1910). Український письменник, драматург, театральний режисер і актор. З іменем Кропивницького пов'язані створення українського професійного театру та розвиток реалістичної драматургії.

Григорій Андрійович Ашкаренко (1856, Кременчук – 1922, Пісочин, Харківська обл.). Актор, антрепренер, драматург. Організатор професійної трупи, керував аматорським театром в Кременчуці.

Онисим Зіновійович Суслов (справжнє прізвище Рєзніков) (1857, Єлисаветград – 1929, Одеса). Український драматург, актор, режисер і антрепренер школи М. Кропивницького.

Вистави в театрі переважно йшли польською чи російською мовами. Українська драма, опера й оперета не могла потрапити на київську сцену. Лише в 1882 році, коли в Києві гастролювала трупа Г. Ашкаренка за участю М. Кропивницького та М. Садовського, кияни змогли побачити українською мовою спектакль «Назар Стодоля». Режисером-постановником став відомий театральний діяч та актор Марко Кропивницький, який на прем'єрній виставі виконав головну роль. Окрасою трупи була видатна українська акторка Марія Заньковецька. Після цих гастролей ще протягом десяти років тривала окрема заборона генерал-губернатора О. Дрентельна українським трупам виступати в Києві. І тільки з 1893 року українські трупи М. Кропивницького, М. Старицького, П. Саксаганського, О. Сулова, М. Садовського, П. Суходольського почали виступати в місті щорічно, але під посиленням контролем царської цензури.

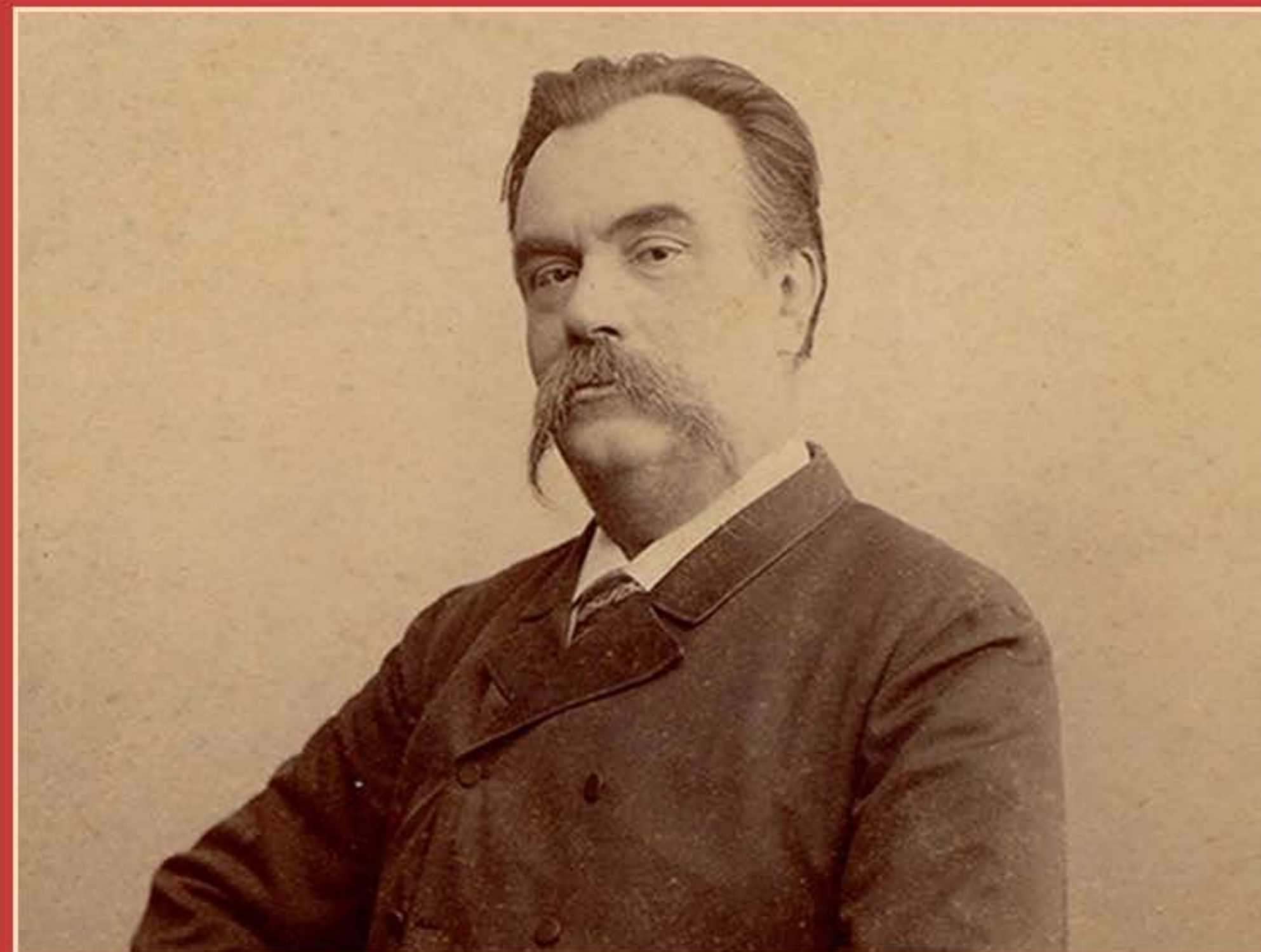

Український «театр корифеїв». Вистава «По ревізії» Марка Кропивницького. 1885 р.

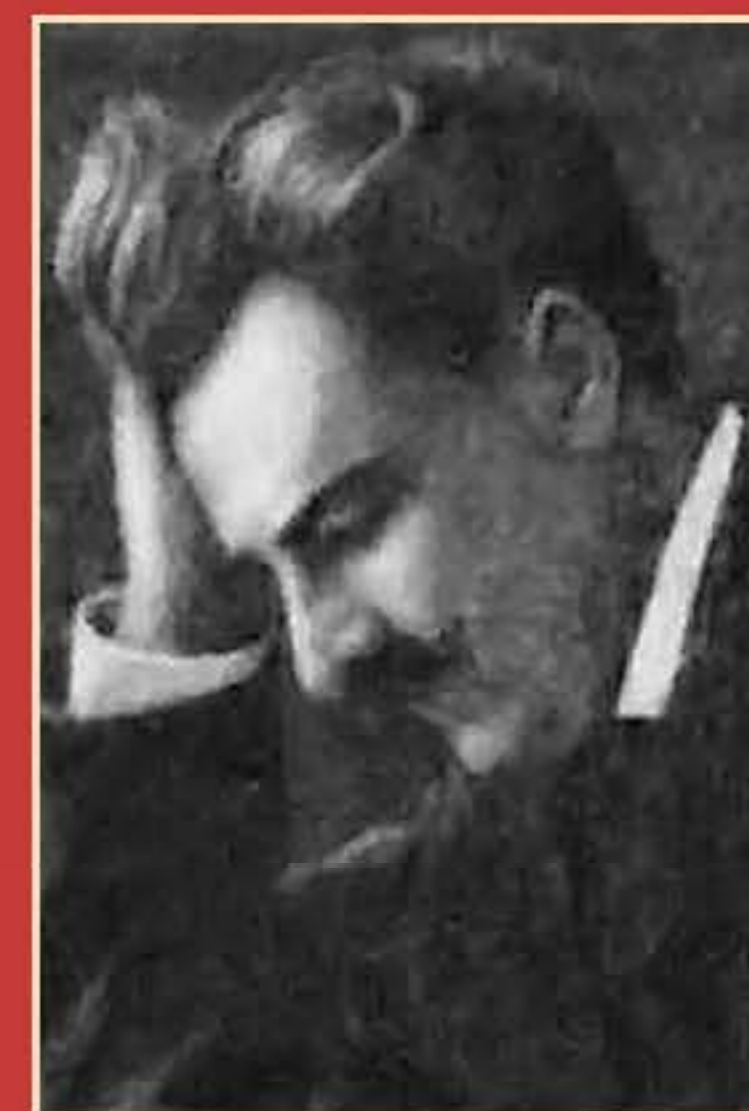
В. Дилоч

ОДЕССА.

Михайло Старицький (1840–1904). Український письменник, драматург, директор першого українського професійного «театру корифеїв». 1880-ті рр.

Олексій Львович Суходольський (1863–1936). Український актор, режисер, антрепренер. Грав у трупях театру «Берґоньє» в Києві, з 1891 р. в українських трупях О. Василенка, Марка Кропивницького, Г. Деркача, з 1894 р. очолював театральне товариство (до 1898 р. разом з О. Сусловим, до 1918 р. – самотійно).

Марко Кропивницький на сцені. 1890-ті рр.

У 1900 році Микола Садовський створив власний народний театр, основу якого складала трупа «театру корифеїв», створеного Марком Кропивницьким 1882 року. Театр дістав назву «Малоросійська трупа М. Л. Кропивницького під урядом М. К. Садовського і О. К. Саксаганського за участі М. К. Заньковецької». А в 1907 році М. Садовський відкрив перший в Україні стаціонарний український театр у приміщенні Троїцького народного будинку (сучасний Театр оперети). Але всі 75 акторів і службовців цього театру перебували під пильним наглядом поліції.

Козак-Гуляка (Арт. Саксаганський)

Панас Саксаганський у ролі козака-гультяя. 1905 р.

Панас Саксаганський у ролі Голохвастова за п'єсою М. Старицького «За двома зайцями». 1890-ті рр.

№ 96. Кієвъ — Kiev.

Народный домъ. — Le théâtre nationale.

*Троїцький народний будинок. Вул. Велика Васильківська
(нині Київський Національний академічний театр оперети).
Початок XX ст.*

Трупа театру Миколи Садовського. 1910 р.

Микола Садовський. 1900-ті рр.

Марія Заньковецька в ролі циганки Ази. 1893 р.

А. Федескі *À K H A R K O F F.*

Водночас російський драматичний театр перебував у Києві в привілейованому становищі. У Міському театрі ставилися драми, комедії, опери, водевілі тощо. Щороку тут давали вистави російські трупи, до Києва приїздили на гастролі майстри з Москви та Петербурга. Поряд з російськими акторами в Києві виступали французькі, австрійські, німецькі тощо.

№ 188. Київъ — Kiev

Театръ Бергонье. — Théâtre Bergonier.

Издалиъ Фотографъ Д. Маркова, Крещатикиъ № 6.

№ 54. Київъ — Kiev

Театръ Соловцова

У 1891 році група московських акторів на чолі з режисером і актором М. Соловцовим організувала в Києві приватну антрепризу під назвою «Товариство російських драматичних акторів», яка в 1893 році дістала назву Драматичний театр «Соловцов». Це був перший київський постійний драматичний колектив. Спектаклі спочатку відбувалися в театрі Бергонье, а в 1898 році – у власному приміщенні, збудованому на Миколаївській площі за проектом Г. П. Шлейфера та Е. П. Брадтмана. Внутрішній інтер'єр спроектував В. Городецький (нині Драматичний театр ім. Івана Франка).

Труппа театру Соловцов. 1905 р.

*Микола Соловцов (1857–1902) – актор,
театральний режисер, антрепренер,
засновник театру «Соловцов»*

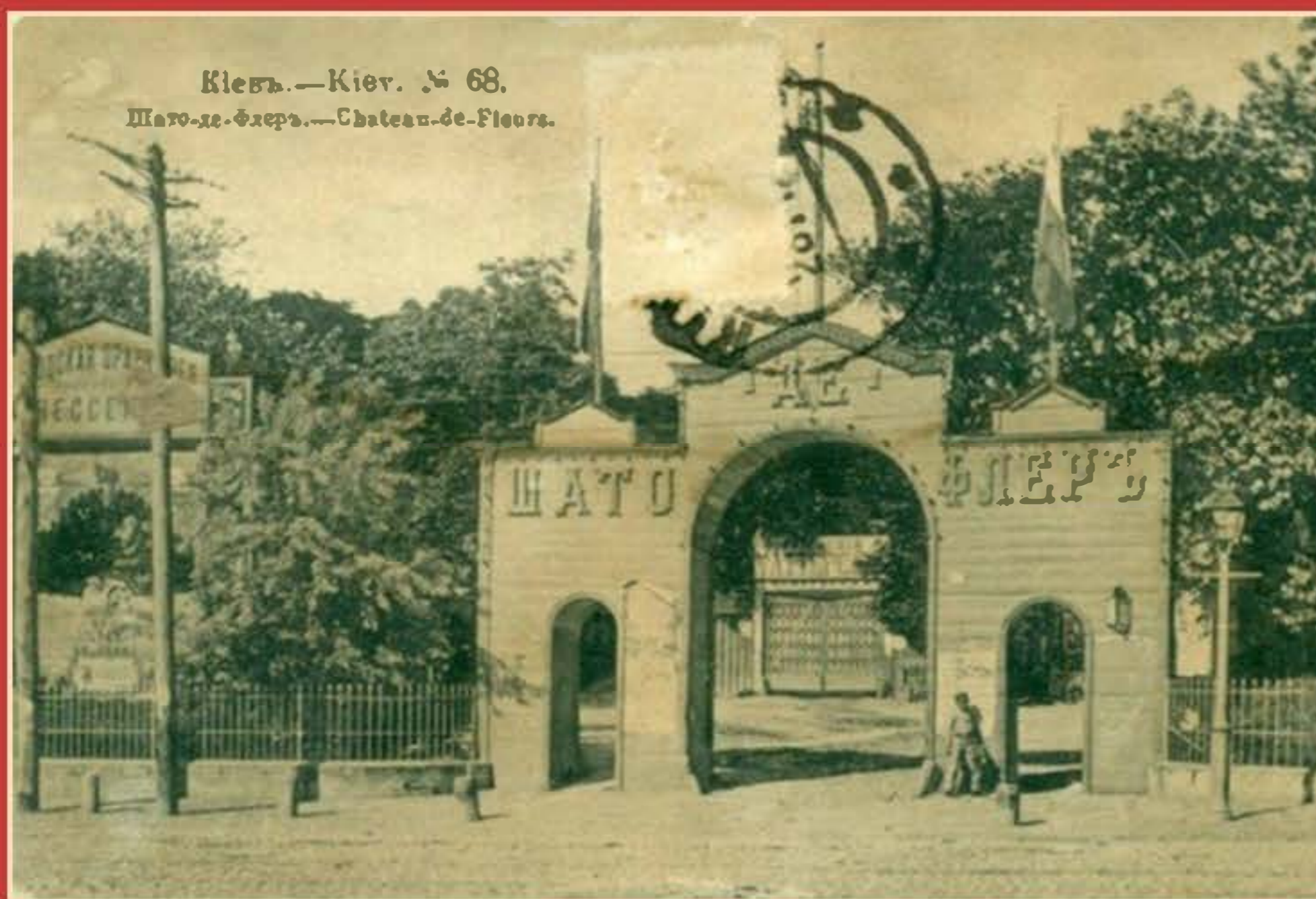
*Марія Глебова (1840–1919) – драматична акторка,
антрепренер. Очолувала театр «Соловцов»
у 1902–1905 рр. 1890-ті рр.*

Купецький сад з літнім театром (нині Хрещатицький парк). Початок XX ст.

Вид на парк «Ермітаж» на Трухановому острові. 1890-ті рр.

Парк Шато-де-Фльор («Замок квітів»). 1906 р.

У другій половині XIX ст. в Києві відкрилася велика кількість нових культурно-розважальних і видовищних закладів: театрів, цирків, кабаре тощо. Ще 1834 року відкрився перший літній театр у сучасному Маріїнському парку. Приміщення було без даху й задньої стіни, вистави відбувалися російською мовою, а глядачами були як інтелігенція й купці, так і міщани та ремісники. Пізніше літні театри відкрилися в парку Шато-де-Фльор («Замок квітів») на місці сучасного стадіону Динамо (1864), у парку «Ермітаж» на Трухановому острові (1890-ті рр.) і в Купецькому саду (Літній театр Купецького зібрання, 1901 р.).

№ 21. Київъ

Циркъ

Собственность фотографа Д. Маркова Крещатикъ № 6.

На початку століття велику популярність мав цирк Петра Крутікова, або Гіппо-палас, зведений 1903 року на вул. Миколаївській (нині Городецького), першим господарем якого був Петро Крутіков. На той час це була єдина в Європі двоповерхова циркова споруда під величезним скляним куполом на 2000 місць, яка використовувалася як кінний цирк і розважальний центр. У приміщенні цирку виступали, окрім циркових акторів, оперні співаки Федір Шаляпін, Леонід Собінов, літератор Олександр Купрін, французький актор і сценарист Макс Ліндер. У роки Другої світової війни Гіппо-палас було знищено. Пізніше на його місці було збудовано кінотеатр «Україна».

РОЛЛЕРЪ СКЕТИНГЪ РИНКЪ
 Николаевская 4—6.
ВО ВТОРНИКЪ 5-го МАРТА 1913 г.

ВЕЧЕРЪ КРАСОТЫ РЕКОРДЪ ВЕСЕЛЬЯ

БЕНЕФИСЪ
 Директора Распорядителя
Якова Георгиевича ШОШНИКОВА

Съ 9-ти до 12-ти ночи спортивная программа **РАЗГУЛЬ 8-ти ЧЕРТЕЙ**
Сенсаціонный ДВОЙНОЙ ПРЫЖЕКЪ на роанкахъ
 Съ высоты 12-ти арш. въ огненную ямолосу. Прыжекъ на колыкахъ черезъ 12 ступень
 Матаніе Аамъ на тройнохъ
ГАСТРОЛИ ЗНАМЕНИТЫХЪ АКРОБАТОВЪ НА РОЛИКАХЪ Вр. ГАНСЕНЪ.
ВЕНЕЦІА НОЧЬЮ ПРИ СВѢТОВЫХЪ ЭФФЕКТАХЪ КАТАНИЕ ВЪ ГОНДОЛАХЪ
НЕАПОЛИТАНСКАЯ КАПЕЛЛА МАНДОЛИНИСТОВЪ
 Рано въ 12 часовъ ночи забрасываюгъ натавляюща бомбамъ и митральозамъ.
 Бой цаптовъ, хокфетти сероатинъ
Съ 12-ти до 2-хъ часовъ.
 Конкурсь дашкихъ причесокъ. Конкурсь дамского изящества. Конкурсь лысокъ. Конкурсь толстяковъ. Конкурсь вы-
 сокикъ. Конкурсь остроумія. Цыгарскій шатеръ Предказаніе цыганъ. Будущаго. Комната укрѣпленія верховъ—мужья и жены
 Каждому 25-му посетителю изыщный жетонъ.
 Ложь всѣ проданы. Оставшіе столы 8 р. 50 к., входныя 1 р. 30 к., ученическіе 50 Почетныя билеты доплач. 50 к.
ЧИСЛО БИЛЕТОВЪ ОГРАНИЧЕНО.

Афіші, анонси, театральні програми, оголошення, напис в Лук'янівському народному домі. Кінець XIX – початок XX ст.

БИЛЕТЪ
ГОРОДСКОЙ ТЕАТРЪ
Балконъ 2-го яруса 1-го ряда
 правая сторона

42

Цѣна бил.	— р. 65 к.
Благ. сборъ	5 к.
Итого	— р. 70 к.

Въ этой суммѣ за хран. пл. 10 к. взыскано
 Билетъ безъ марки не дѣйствителенъ.
 Просятъ сохранять для контроля.

Городской театр. Спектакль 10-го марта въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ. 12-го марта въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ. 13-го марта въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

Театръ „Соловцовъ“
 Спектакль Евстрій Мек. Маркина. 30-го марта въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ. 31-го марта въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ. 1-го апреля въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

ДРАМАТИЧЕСКІЙ ТЕАТРЪ
 Сегодня ПРІЕМЬЕРА
ШУТЬ НА ТРОНѢ.
 Вечеръ въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

ОПЕРЕТТА
Сильва
 Сегодня въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

МОСКОВСКІЙ ТЕАТРЪ
„ЛЕТУЧАЯ МЫШЬ“
 Н. Ф. БАЛІЕВА.
 Сегодня въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

Вечеръ ПРАЗДНИКЪ ПОЭЗИИ графа Алексея ТОЛСТОГО

Театръ „Соловцовъ“
 Сегодня въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

„БАР“
 American Bar
 Five-o'clock tea
 Misch and Fleuri
 Оки-Андріа
 Вранъ Сорпеловъ.
 Misch and Fleuri

Илья Дрюковъ
 Зубовъ и Рѣвъ
 25-го марта въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

Арманъ Дюкло.
ГОЛУБИИ РОЗЫ.
 Опера въ 3-хъ дѣйствіяхъ.
 М. Д. Александръ Николаевичъ Гривковъ.

Интимный театр.
 Сегодня въ 8-мъ ч. в. 11 Сельская честь, П. Лавинъ.

„МУЛЕН-РУЖ“
 Кафе открыто
КАБАРЭ ОТКРЫТО
ФАРС
Фигурный Листокъ
 В АКТЪ БЕЗЛИСТІЯ.
ОТКРЫТИЕ
Всѣ Актъ въ ВИ-ВА-ВОУ!
ШАТО

Ресторанъ ПРАГА.
 ВЕСЕЛЫ УМОМЪ
 Выступенія лучшихъ артистовъ.
 Ницца - Молдабанъ.
МОНТОРА
ОБЪЯВЛЕНІЯ
С. М. Бутуловскаго

Лук'янівський народний будинок. Вул. Дегтярівська (з 1920-х рр. – клуб трамвайників, з 2005 р. – Київська мала опера).

У 1902 році відкрилися два т. зв. народних будинки – Троїцький (вул. Велика Васильківська) та Лук'янівський (вул. Дегтярівська) з глядацькими залами на 1000 і 600 місць відповідно. Зали здавалися в оренду театральним антрепренерам. У Троїцькому народному будинку в 1902–1907 роках виступала оперна трупа М. М. Бородая, а в 1905–1910 роках зал орендувала антреприза І. Е. Дуван–Торцова, у 1907–1917 роках тут містився театр М. К. Садовського.

У публікації використані матеріали з колекції Музею історії Десятинної церкви, Музею історії міста Києва та приватної збірки киянина Миколи Карапоти.

Висловлюємо вдячність за допомогу у підготовці виставки завідувачці відділу Музею історії міста Києва Ользі Друг.

Фотографії з відкритих джерел у мережі Інтернет:

<https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/veresen/9/1769-narodyvsya-ivan-kotlyarevskyy-dramaturg>

рис. *Анатолія Базилевича*

<https://uk.wikipedia.org/wiki/Файл:Podol19sent.JPG>

https://uk.wikipedia.org/wiki/Млотковський_Людвіг_Юрійович

https://uk.wikipedia.org/wiki/Ашкаренко_Григорій_Андрійович

https://wiki.library.kr.ua/index.php?title=Суслов_Онисим_Зіновійович

https://uk.wikipedia.org/wiki/Суходольський_Олексій_Львович

<https://toursdekiev.com.ua/ru/malaya-opera>

Упорядкування і макет: Будзинська Наталія, Чекановський Андрій

Музей історії Десятинної церкви

2024 р.

